

nější“, dále Pospíšilem zmíněný (na s. 123) Ladislav Klíma se svým noetickým a mravním nihilismem aj. Přesto má 14. kapitola svoje oprávnění vzhledem jak k prostředí, v němž kniha vznikla a bude především fungovat, tak k potvrzení stěžejní teze o jedinečnosti fenoménu šílenství v ruské literatuře.

Milan Kopecký

Kluge, R.-D.: Anton P. Čechov. Eine Einführung in Leben und Werk. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1995, 150 stran.

Autor této knihy — Rolf-Dieter Kluge — je v oblasti bádání o Antonu Pavloviči Čechovovi jednou z nejpovolanějších osob v německé rusistice, a není proto divu, že publikace uvádějící čtenáře do života a díla tohoto ruského spisovatele vznikla právě z pera tohoto badatele.

Podobná díla, jejichž logickým cílem bývá obrátit ke studované osobnosti pozornost pokud možno poněkud širšího okruhu čtenářů, než jsou pouze odborníci, někdy trpívají tím, že v nich jejich autoři tak trochu „kloužou po povrchu“ — soustřeďují se především na to, co je trochu extravagantní, a proto upoutává pozornost, takže občas nabýváme dojmu, že šlo především o dosažení poutavé formy a neméně poutavého obsahu. Nedovolil bych si sice tvrdit, že Klugeho kniha nezaujme, ale její autor je natolik poučeným „čechovologem“, že využívá možností, které mu materiál dal, k tomu, aby sdělil o spisovateli i mnoho jiných informací, než jsou běžně citovaná fakta, ale rozhodně tím nikterak netrpí poznávací a odborná hodnota tohoto díla.

Celá monografie je členěna do šesti kapitol, které zprvu chronologicky uvádějí spisovatelovo curriculum vitae (autor začíná, jak jinak, u biografických údajů) včetně jeho literárních počátků (humoresky, drama, povídky), pak přechází k Čechovovým pokusům o větší literární formu; celá kapitola je pak věnována spisovatelově knize Ostrov Sachalin a okolnostem provázejícím její vznik, největší důraz je však kladen na seznámení s Čechovovým vyprávěčským dílem a s jeho dramaty v posledních dvou kapitolách. Kniha je doplněna poznámkovým aparátem, výběrovou bibliografií a rejstříkem osob a v díle zmiňovaných Čechovových děl. Z celé knihy na čtenáře dýchne jakýsi klid — Kluge jako by od Čechova převzal věcnost a jistou nevzrušivost, ale stejně jako ruský spisovatel vychází z hlubokých znalostí, které o předmětu svého zájmu má, a v žádném případě se nesnaží hnát se za jakýmsi novými tezemi a jejich dokazováním za každou cenu. Jeho akribie mu umožňuje postupovat krok za krokem, pečlivě volit klíčové momenty spisovatelova života, jeho literární kariéry i peripetií, které v ní nastaly.

Kluge sleduje vývoj Čechovovy literární kariéry od jejích počátků, od rychlého psaní krátkých povídek určených pro periodika, nikoliv pro knižní vydání. Až vnější impulzy (zejména pak dopis Grigoroviče) ho vedou k hlubšímu zamýšlení se nad svou spisovatelskou činností a k tomu, že začíná svá díla hlouběji promýšlet. I v analýze raných spisovatelových děl však Kluge nalézá mnoho zajímavých momentů (např. pasáž o žánru „scénky“ — s. 32 — 34, o blízkosti Čechovových povídek a americké short story — s. 34 atp.), sleduje i jeho tendenci věnovat pozornost jedinci a perspektivě, z níž nahlíží svět. Dost pozornosti věnuje pak pokusům spisovatele o tzv. „větší prozaický žánr“ — předmětem příkladné minianalýzy se stává ve 3. kapitole zejména Drama na lovu a Step. 4. kapitola knihy je věnována knize Ostrov Sachalin — důraz je kladen na okolnosti, za jakých kniha vznikala (dlouhá a pečlivá příprava, cesta, téměř vědecký postup při poznávání způsobu života na Sachalinu), méně pozornosti je věnováno samotnému jejímu textu, i když ani jeho charakter není nezapomenut (s. 62).

Za skutečné těžiště knihy pak lze považovat především 5. kapitolu nazvanou Das erzählende Werk. Velkou pozornost v ní autor věnuje pečlivému studiu vyprávěčské perspektivy i struktury vyprávění tak, jak je možno je nalézat v Čechovových nejvýznamnějších dílech. Při mnohdy velice pregnantní analýze řady spisovatelových povídek se Klugemu daří nejen charakterizovat jejich tematické dominanty (a to často s odkazy na různost jejich chápání jak v čase, tak u různých po-

učených recipientů, jednak teoretiků, jednak kolegů-spisovatelů), ale — což je pro čtenáře, kterého láká především odborná stránka věci, poutavější — i po stránce tzv. techné. Kluge využívá možnosti volby různých, ba i protichůdných východisek, uvádí výsledky jejich aplikace na Čechovova díla a v řadě případů je pak koriguje názorem vlastním. Právě tento aspekt — včlenění vlastních názorů korigujících někdy poněkud ne zcela odpovídající výklad některých badatelů — si na této kapitole značně cením. Klugeho výklad staví zejména na tematickém základu spočívajícím v komunikačních obtížích, s nimiž se jeho postavy střetávají a které procházejí jako červená nit většinou Čechovových povídek, za jejichž základní témata Kluge označuje umění a nemoc (s. 76). Autor prokazuje mimořádnou schopnost objektivního přístupu k celé řadě Čechovových děl — za všechny bych pak uvedl pasáž o povídce „Pavilón č. 6“, která svědčí o Klugeho snaze nepodlehout žádnému interpretačnímu klíší, zachovat si vlastní názor a poukázat i na jistou dvojnásobnost Raginovy pozice. Klugeho výklad má navíc tu výhodu, že Čechovovo dílo stále pojímá jako jeden z vývojových stupňů celé ruské literatury 19. století — to platí nejen tam, kde uvádí např. souvislosti s prózou Turgeněvovou, Gogolovou nebo Dostojevského (např. s. 88 a další), ale i tam, kde se hovoří o významu sociálních otázek jako tematickém základu i o ztvárnění vypravěčské perspektivy a omezování vypravěčovy všeznalosti (multiperspektivita) jako důležitých principech Čechovovy tvorby. Vnitřní přesvědčivost spisovatelových děl nachází Kluge především v tom, „daß er (tj. Čechov- pozn. J. D.) gefährdete und einsame menschliche Existenz in einer Zeit darstellt, in der sich die Akzeptanz einer einigenden Ordnung und Überzeugung von einer verbindlichen Sinnhaftigkeit des Lebens auflösen“ (s. 116). Odtud pak také nejednoznačnost spisovatelových postav, odtud „chybějící konec“ jeho děl.

Poslední kapitola knihy je věnována Čechovově dramatickému dílu. Ani v této kapitole nemohl autor pochopitelně věnovat pozornost všem spisovatelovým dramátům — soustředil se proto především na nejznámější z nich. Ve zkratce uvádí jejich obsah a základní typologické charakteristiky. Za společné rysy považuje především (podobně jako v Čechovově próze) porušení komunikační vzájemnosti, uvádí žánrové zvláštnosti dramát (komedie?, první absurdní dramata?), upozorňuje na specifiku vnímání času postavami (obracení se k minulosti namísto budoucnosti, resp. spatřování budoucnosti v návratu k minulosti), všímá si role pauz (s. 128–129), uvádí příbuznost těchto dramát s dramaty Turgeněvovými (s. 123). I přes výstižnost této kapitoly ji však lze považovat za méně zdařilou než předchozí (nejrozsáhlejší) kapitolu o spisovatelově zralé próze.

Výběr děl ve všech analytických kapitolách a přístup k nim, k seznamování s jejich obsahem, ale hlavně s jejich specifiky, je skutečně velmi uvážlivý — Klugemu nejde o úplný výčet, nejedná se mu o množství, sleduje hledisko kvality a reprezentativnosti. Výsledek, ke kterému tak dospívá, je skutečný vhled do myšlenkové dílny ruského spisovatele — vhled jako by aktualizující některé momenty promlouvající i k naší době, např. komunikační obtíže, sociální problémy postav zmiňované v 5. kapitole, otázku vnitřní i vnější svobody individua jako podmínku pro jeho rozvoj. Nepoužívá při tom interpretační klíše, snaží se přit se o nové studie a sám je doplňuje o své pohledy, což se mu daří především ve třetí a čtvrté kapitole. Celkově lze Klugeho knihu hodnotit velmi vysoko — představuje Čechova jako osobnost, která sehrála v mnoha ohledech přelomovou roli v historii ruské literatury, v mnohém neotřele a — asi právě proto — vysoce přesvědčivě.

Josef Dohnal